

Historický detektivní román vs. historický román s detektivní zápletkou

Když se řekne slovo „detektivka“, vystane postava Sherlocka Holmese s jeho pomocníkem Watsonem od A. C. Doylea či Hercula Poirota od Agathy Christie, který pátrá po pachateli zločinu, ježž vyšetřuje. Toto pátrání je hlavním smyslem celé knihy. Dá se ovšem detektivní zápletkou využít i k jinému účelu? Kdy se příběh vůbec považuje za detektivku? Je možné spojit detektivku a historický román? A v neposlední řadě: jaký je rozdíl mezi detektivním románem a příběhem pouze využívajícím vyšetřování zločinu jako součást jiného příběhu?

Nejprve je dobré objasnit, co se vůbec pod žánry detektivka a historický román míní. Student filosofické fakulty Masarykovy univerzity Ondřej Leger v roce 2008 sepsal magisterskou práci, v níž uvádí:

„Základem detektivky je zločin, opředěný tajemstvím. Závěrečné řešení detektivního příběhu je potom koncipováno podle pohádkového schématu vítězného boje se zlem.“¹

Detektivní román má i specifickou strukturu příběhu (expozice – vyšetřování – rozuzlení) – nejprve dochází k představení prostředí a zločinu, poté detektiv vede vyšetřování a nakonec se mu podaří přijít záhadě na kloub, přičemž v závěrečné řešící scéně skládá dohromady všechny detaily, na něž v průběhu pátrání narazil, a prezentuje své vysvětlení. Tato struktura má za úkol udržet čtenáře v napětí, se kterým může autor nakládat, jak chce (nejčastěji formou retardace, tj. odkládáním odhalení vraha).²

Charakterizovat historický román není jednoduchý úkol, dokládá to fakt, že popisů existuje velké množství. Jeden z nejobecnějších historickou prózu vyobrazuje jako jakékoliv dílo, které se odehrává v minulosti, o které v době, kdy ho autor píše, existují již pouze psané zápisy.³ Smyslem historického románu by pak mělo být přiblížení té určité doby, o které se spisovatel rozhodl psát.

Z popisu základních rysů obou výše zmíněných žánrů vyplývá, že není nemožné je zkombinovat dohromady. Co ale touto kombinací vznikne? Výsledek se dá ukázat na dílech Ellis Petersové (série Případy bratra Cadfaela) a Umberta Eca (Jméno růže). Identifikovat půjde i rozdíl, kde převládají prvky historické prózy a kde detektivky.

---

¹ [dostupné online] Bc. LEGER, Ondřej. Přínos Emila Vachka pro literární žánr. Brno, 2008. Magisterská práce. Masarykova univerzita. Fakulta filosofická. Str. 8.

² Tamtéž, str. 15.

³ [dostupné online] ZÁSTĚROVÁ, Kateřina. Rožmberské panství v díle Jiřího Mařánka a Niny Bonhardové. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. Str. 9.

Jméno růže vs. Případy bratra Cadfaela

Ke srovnání jsou zde předloženy knihy napsány ve stejné době (v osmdesátých letech minulého století), ale v jiném prostředí – Eco pochází z Itálie, Petersová z Anglie – z čehož se odvíjí i zasazení do jiného časoprostoru – Jméno růže je zasazeno do první poloviny čtrnáctého století na sever Itálie, Případy bratra Cadfaela do dvanáctého století na západ Anglie do Shrewsbury. Oba dva příběhy se odehrávají na půdách benediktínských opatství. Opatství Ecovo je pouze vymyšlené pro zasazení děje, kdežto knihy Petersové se odehrávají v historicky doloženém opatství Shrewsburském. V románu italského spisovatele ovšem vystupují historicky doložené postavy (např. Ubertin z Casale či Bernard Gui), což u Petersové neplatí.

Jak již bylo řečeno, všechna díla zde rozebíraná byla napsána nedávno, a odráží se to i na jazyku, jenž je využíván (soudě dle překladů) – od čtení nic neruší. Neobvyklým aspektem pro čtenáře mohou být termíny využívané v kláštorech, které se v dílech od obou autorů vyskytují, ale jsou pro děj v opatství pochopitelné. Překladatel Jména růže Zdeněk Frýbort nechal z originálu ještě jeden podivuhodný aspekt, který Eco v originále využívá – latinské fráze (občas i německé, kvůli jedné postavě pocházející z Německa), jejichž překlad je v knize uveden až po konci příběhu. Necht' za jazykový styl vypovídá následující ukázka:

„...Bylo to v Parmě, začal tam kázat jistý Gerhard nebo po italsku Gherardo Segalelli. Vyzýval ke kajícímu životu, pobíhal po ulicích a volal *penitentiagite!* Byl to člověk nevzdělaný a chtěl vlastně říci: *Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum coelorum...*“⁴

Knihy obou dvou spisovatelů mají společné rovněž to, že se odehrávají na pozadí většího politického (v dílech Petersové) respektive církevního (v dílech Eca) dění. Britská spisovatelka, jež v sedmdesátých letech minulého století studovala dějiny města Shrewsbury, což ji inspirovalo k napsání příběhů o bratru Cadfaelovi⁵, zasadila svá díla do období bitvy o moc mezi Štěpánem III. z Bois a jeho sestřenicí Matyldou. Nejlépe je tento konflikt vidět ve druhé knize napsané v rámci série (Jeden mrtvý navíc), kdy Štěpán, zmocniv se trůnu ve chvíli, kdy je právoplatná dědička anglického trůnu Matylda v Normandii, nechá ve Shrewsbury popravit čtyřidevadesát stoupenců. Město se další roky potýká s následky, např. ve Svatopetrském jarmarku, jehož děj se odehrává rok po výše zmíněných popravách, kdy zástupci města po opatství chtějí, aby částí výtěžků z jarmarku přispělo na opravu dezolátního stavu ulic.

Naproti tomu Eco zachycuje dobu, kdy v Itálii probíhaly inkviziční procesy. Hlavní hrdina Vilém z Baskervillu je povolán do *opatství* (v knize nejmenované), aby zde vyšetřil podezřelé úmrtí, přičemž na tři dny později je na tomtéž místě naplánovaná schůze zástupců papežovy a císařovy

---

⁴ ECO, Umberto. Jméno růže. Vydání první. Praha: Odeon, 1985. Str. 214.

⁵ PETERSOVÁ, Ellis. Jeden mrtvý navíc. Vydání druhé. Praha: Mladá fronta, 2005. Vazba knihy.

strany. Římskokatolická církev se v tehdejší době potýkala s rozšířením kacířství, které vrcholilo povstáním Fra Dolcina na začátku čtrnáctého století.⁶ Minoritní odnože křesťanství (např. benediktini či františkáni, jejichž zástupcem je Vilém) často kázaly chudobu církve (po příkladu Ježíše Krista), jenomže skupina kolem Fra Dolcina (mezi nimi i tzv. pseudoapoštolové) tuto myšlenku radikalizovala, když chtěla, aby nikdo nic nevladnil. Proto začala plenit a rabovat blízké vesnice, dokud nebyl Fra Dolcino dopaden a upálen jako heretik. Jedním z bodů, kvůli kterým považovali církevníci tuto sektu za kacířskou, byl ten, že i ženám dovolovala být aktivními v kněžském životě, což papežská církev striktně zakazovala.

„Prý byla opravdu překrásná a mnoho místních pánů se snažilo dostat ji za nevěstu, aby ji zachránili před hranicí. Markéta však nesvolila a zemřela jako zatvrzelá kacířka i se svým zatvrzelým kacířským milencem (*pozn. autora eseje* Fra Dolcinem). Ať je ti to ponaučením, střež se nevěstky babylónské, i když na sebe vezme podobu bytosti nejkrásnější.“⁷

Role ženy a lásky v knihách je zcela odlišná. Zatímco, jak již bylo zmíněno, v Ecově románu je žena doslova ztělesněným děblem a jedinou správnou láskou je láska je k Bohu, Ellis Petersová se k ní ve svých knihách staví naprosto opačně. V opatství se sice žádná žena nevyskytuje, ale oficiální vyšetřovatel většiny případů zástupce šerifa Hugh Beringar žije na pozemku opatství se svou rodinou a Cadfaelovi mladí pomocníci rovněž poznávají taje lásky k ženě. Sám hlavní hrdina bratr Cadfael přiznává, že před klášterním životem, kdy byl rytířem, miloval. Mnohokrát na svou Miriam vzpomíná, a v díle Panna v ledu se dokonce i setkává se svým synem, o kterém do té doby nevěděl:

„...Jmenovala se Miriam,“ dodal Olivier. (...) Bratr Cadfael tu stál jako omráčen a náhle mu bylo všechno jasné. Nepochopil to jen proto, že mladý muž vyslovil matčino jméno, ale i z prudkého pohybu, (...) jímž dal najevo svou lásku, když otočil mužný obličej k tváři ženy – to vše Cadfael kdysi znal a ještě po sedmadvaceti letech dobře pamatoval.“⁸

Oběma autorům se podařilo nastínit historické prostředí velmi dobře. Je obtížné posoudit, který z popisů je přesnější, neboť se příběhy odehrávaly v poměrně dávné minulosti. Pozoruhodné je, jakým způsobem je odlišné postavení žen v obou časoprostorech. Itálie i Anglie jsou si i přes fakt, že jsou na jednom světadílu, vzdálené. Italština je románským jazykem, kdežto angličtina je germánský.⁹ I proto je možné, že prostředí Anglie (o dvě století dřív), bylo v ohledu přijímání žen společností pokročilejší než Itálie.

---

⁶ ECO, Umberto. Jméno růže. Vydání první. Praha: Odeon, 1985. Str. 492.

⁷ Tamtéž. Str. 222.

⁸ PETERSOVÁ, Ellis. Panna v ledu. Vydání druhé. Praha: Mladá fronta, 2007. Str. 218

⁹ Wikipedia, Otevřená Encyklopedie [online]. Poslední revize dne 10.4.2018.

< https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_jazyk%C5%AF_a_jazykov%C3%BDch_rodin>

Děj knih Eca i Petersové je ale detektivní. Struktura příběhu odpovídá schématu expozice – vyšetřování – rozuzlení. Stane se zločin, jehož vyšetřování se ujme mnich po svých nejlepších letech (Vilém z Baskervillu, potažmo Cadfael), který má jako pobočníka mladého novice (Adso u Viléma, respektive Marek či Godric u Cadfaela). Vytváří se kontrast mezi zkušeností a klidem starších a nezkušeností s energií mladých lidí, pro které je Vilém potažmo Cadfael učitelem a vychovatelem. Hlavní hrdina Jména růže uchvacuje znalostí jak latiny, tak řečtiny zkombinovanou s životní zkušeností františkána a bývalého inkvizitora. Dá se říct, že přichází do *opatství* z jiného světa, jelikož si s sebou přináší „čočky“, které jsou pro tamní mnichy něčím nadpřirozeným. Zato bratr Cadfael je herbarista, který dodává masti a různé jiné léky do špitálu, a velmi vážený člověk ve Shrewsburském opatství. Oba dva mají vrozenou autoritu určenou svým postavením.

Hlavní částí každé detektivky je vyšetřování zločinu a výslech podezřelých. Ve stylu dialogů se oba spisovatelé velmi liší – zatímco Petersová zůstává u „klasických“ rozhovorů...

„Je to kůň, na kterém Petr Clemence odjel z domu vašeho otce?“

„Ano, pane, je.“

„Setkal jste se s ním jen tenkrát? Má se k vám. Pohláďte ho, prosím, vždyť se dožaduje vaší pozornosti.“

„Byl jsem to já, kdo ho ustájil, hřebelcoval a staral se o něho ten večer...“¹⁰

...Eco si zakládá na filosofických debatách:

„Jenže spravedliví mají vládnout tisíc let. Buď vládli od smrti Ježíše Krista do konce prvního tisíciletí, takže Antikrist měl přijít tehdy, nebo dosud nevládli a Antikrist je ještě daleko.“

„Tisíciletí se nepočítá od smrti Ježíše Krista, ale od Konstantinovy donace. Právě teď je tomu tisíc let...“

„Končí tedy království spravedlivých?“

„To nevím, to už nevím...“¹¹

Ukázka ze Jména růže je jeden z velkého množství dialogů, které vedl Vilém s obyvateli *opatství*, často i s Adsonem. Kromě příchodu Antikrista, což je v románu příznačné pro starší mnichy, k nimž vzhlíží mladší, jsou dalšími tématy chudoba, knihy či láska. Ve všech dialozích dochází ke střetu více racionalistické vize světa Viléma, jenž se hlásí k následování učení Rogera Bacona, s konzervatismem starších bratrů či nezkušeností Adsona. Oproti tomu na ukázce z Ďáblova novice není moc zajímavého, jedná se o typicky přímočaré získávání informací. Jsou zde tedy předkládány dva typově různé dialogy, z nichž je patrný rozdíl mezi pojetím historické detektivky u obou autorů.

¹⁰ PETERSOVÁ, Ellis. Ďáblův novic. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1998. Str. 46.

¹¹ ECO, Umberto. Jméno růže. Vydání první. Praha: Odeon, 1985. Str. 154.

Nejznatelnějším rozdílem jsou ovšem motivy zločinů. Ellis Petersová psala zápletky takové, kdy důvodem ke zločinům byla pomsta, zisk dědictví či velmi ceněného artefaktu nebo slepá touha získat ostatky svěťice pro opatství. Umberto Eco napsal vskutku výjimečnou knihu, kdy motivem všech vražd je filosofie, přesněji nepovolení šíření myšlenek, se kterými vrah nesouhlasí. To pro žánr detektivky není obvyklé¹² – specifičtější to je pro přiblížení období, o kterém spisovatel píše.

Důvodem, proč se vrah rozhodl ukončit život několika mnichům *opatství*, je možnost rozšíření ztracené Aristotelovy knihy, jež se zabývá smíchem. Jorge, slepec, jenž se před ztrátou zraku staral o rozsáhlou knihovnu připomínající půdorysem labyrint, nechtěl, aby se mniši začali smát, protože „Smích je slabost, zhouba a vratkost našeho těla. Je to útěcha sedláků, nevázanost opilců.“¹³ Celá řešící scéna je stylizována do debat, které jsou popsány výše. V podstatě celé pátrání Viléma vedlo k tomu, aby byl objasněn pohled na život jednoho z nejstarších bratrů. To není jako obvykle v detektivkách, kdy pachatele vede často zklamání, křivda či chamtivost – zde vraha pohání nenávist k jinému životnímu směru.

Jaké knihy vlastně Umberto Eco a Ellis Petersová napsali? V knihách anglické spisovatelky je vidět přesné historické zasazení jak do času (souboj o moc mezi Štěpánem a Matyldou), tak i do prostoru (Shrewsburské opatství), ale jinak je od ostatních detektivek neodlišuje skoro nic. Zatímco italský autor sepsal román, jehož přesné zasazení do prostoru není známo, ale pokouší se co nejautentičtěji popsat období čtrnáctého století – ano, dílo má schéma detektivky, ale jeho hlavním smyslem se zdá být co nejpřesněji popsat filosofii obyvatel v té době. A za tímto účelem je využití detektivní zápletky, která před nás předkládá tajemství, jež chce Eco odhalit, netypické, ale velmi účinné. A jaký žánr Eco napsal? To neví přesně ani překladatel Zdeněk Frýbort:

„Nikdo by nečekal, že [Jméno růže] vzbudí zájem světové kritiky, která si klade otázku, co vlastně Eco napsal, zda historický román, detektivku, beletrizovaný průřez středověkým myšlením nebo alegorii současného světa.“¹⁴

Nejvíce se blíží nejspíš beletrizovanému průřezu středověkým myšlením, ale ať to je jak chce, *Jméno růže* je jak v žánru detektivky, tak historického románu něčím atypickým.

---

¹² [dostupné online] Bc. LEGER, Ondřej. Přinos Emila Vachka pro literární žánr. Brno, 2008. Magisterská práce. Masarykova univerzita. Fakulta filosofická. Str. 14.

¹³ ECO, Umberto. *Jméno růže*. Vydání první. Praha: Odeon, 1985. Str. 457.

¹⁴ Tamtéž. Str. 497.

Bibliografie

- ECO, Umberto. Jméno růže. Vydání první. Praha: Odeon, 1985. 504 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Mnišská kápe. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1994. 208 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Zázrak svaté Winifredy. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1995. 176 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Svatopetrský jarmark. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1996. 232 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Právo azylu. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1997. 192 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Ďáblův novic. Vydání první. Praha: Mladá fronta, 1998. 184 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Jeden mrtvý navíc. Vydání druhé. Praha: Mladá fronta, 2005. 216 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Malomocný u svatého Jiljí. Vydání druhé. Praha: Mladá fronta, 2006. 224 stran.
- PETERSOVÁ, Ellis. Panna v ledu. Vydání druhé. Praha: Mladá fronta, 2007. 224 stran.
- Bc. LEGER, Ondřej. Přinos Emila Vachka pro literární žánr. Brno, 2008. Magisterská práce. Masarykova univerzita. Fakulta filosofická. 64 stran.
- ZÁSTĚROVÁ, Kateřina. Rožmberské panství v díle Jiřího Mařánka a Niny Bonhardové. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Fakulta pedagogická. 60 stran.
- Wikipedia, Otevřená Encyklopedie [online]. Poslední revize dne 31.12.2017.
<https://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0t%C4%9Bp%C3%A1n_III._z_Blois>
- Wikipedia, The Free Encyclopedia [online]. Poslední revize dne 2.4.2018.
<<https://en.wikipedia.org/wiki/Shrewsbury>>
- Wikipedia, Otevřená Encyklopedie [online]. Poslední revize dne 10.4.2018.
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Seznam_jazyk%C5%AF_a_jazykov%C3%BDch_rodin>